

Årsrapport over militære disiplinær- og straffesaker i 2020

Innhold

1	Innledning ved generaladvokaten.....	5
2	Antall refselsler og antall straffesaker.....	7
2.1	Disiplinærsaker.....	7
2.1.1	Kontroll av refselsesordrer.....	7
2.1.2	Refselseshyppighet.....	7
2.2	Straffesaker.....	11
3	Nærmere gjennomgang av refselsler ilagt i 2020.....	13
3.1	Forseelsesenes art.....	13
3.2	Fravær.....	14
3.3	Alkohol.....	15
3.4	Våpen og ammunisjon.....	15
3.5	Den militære underordning.....	16
3.6	Militære tjenesteplikter.....	16
3.7	Straffeloven og militær skikk og orden.....	17
4	Refselsesmidlene.....	19
5	Klagesaker.....	19
6	Oppsummering.....	21

1 Innledning ved generaladvokaten

Generaladvokatembetet består av generaladvokaten og krigsadvokatene. Embetet utfører oppgaver tillagt påtalemyndigheten som angår brudd på militær straffelov, rådgir militære sjefer i disiplinærsaker og deltar aktivt i faglig arbeid, nasjonalt og internasjonalt, om aktuelle militærjuridiske problemstillinger.

Refselse er et virkemiddel for militære sjefer med det formål å skape og opprettholde militær moral og disiplin og derigjennom fremme effektiviteten i det militære forsvar. Refselse er ikke straff, men kan likevel være et inngripende tiltak for den det gjelder og det er derfor viktig at de nødvendige krav til den refsedes rettssikkerhet, herunder en hurtig, grundig og objektiv saksbehandling, etterleves. Refselse kan ilegges for alle brudd på militære tjenesteplikter, brudd på militær skikk og orden og mindre alvorlige straffbare forhold. I tilfeller hvor det er tvil om en sak er en straffesak eller en disiplinærsak, det såkalte sporvalget, bør saken forelegges en krigsadvokat eller generaladvokaten for råd. Dette er viktig også for å ivareta hensynet til en eventuell fornærmet part i saken.

Generaladvokaten og krigsadvokatene bistår militære sjefer ved etterforskning av disiplinærsaker og fører juridisk kontroll med utøvelsen av disiplinærmyndigheten. Samtlige refselsener som ilegges i Forsvaret kontrolleres først av krigsadvokaten og deretter av generaladvokaten. Refselsene skal oversendes den respektive krigsadvokat og generaladvokaten innen de frister som er angitt i disiplinærloven kapittel 10. Denne kontrollprosessen er etter generaladvokatens syn unødig omfattende og har noen negative konsekvenser. Prosessen stammer fra en tid der det hvert år var flere tusen refselsener og krigsadvokatene ikke til daglig tjenestegjorde under generaladvokaten. Av disse grunner besluttet generaladvokaten i brev av 18. januar 2021 at refseskrollen skulle forenkles fra og med samme tidspunkt. I dag oversendes derfor refselsesordrene direkte fra krigsadvokaten til generaladvokaten dersom det ikke er merknader som krever oppfølging fra avdelingen. Dersom krigsadvokatene har innsigelser til refselsesordrene sendes saken til Forsvaret med anbefaling om endring. Forsvaret sender siden rettet refselsesordre tilbake til generaladvokaten, som gjennomfører endelig kontroll av refselsesordren.

Underrapportering har vært en negativ konsekvens av den omfattende kontrollprosessen. Da fjorårets rapport om refseskrollen ble utgitt i september var det 49 refselsener som var kontrollert av krigsadvokatene, som ikke hadde blitt kontrollert av generaladvokaten. Dette gjorde at rapporten ble veldig forsinket på grunn av purringer på manglede rapportering, og den ble ferdigstilt til tross for at generaladvokaten var klar over at dataene var ufullstendige. Dette er lite tilfredsstillende.

I år har Forsvaret i god tid fått beskjed om at denne årsrapporten skal gis ut i tilknytning til Virksomhetsrapporten for 2020. Det er også lagt ned et betydelig arbeid i å purre på restanser. Det er fremdeles 17 refselsesordrer som ikke er oversendt generaladvokaten for kontroll selv om krigsadvokaten har hatt refselsesordren til kontroll, men tallene i år er samlet sett bedre per 1. februar sammenliknet med 1. september i fjor.

Antall refselsler i år har vært stabilt sammenliknet med tidligere år. Generaladvokaten har kontrollert 453 refselsesordrer ilagt i 2020. Den store forskjellen fra tidligere år er at 2020 har vært preget av Covid-19. Dette har medført at refselsler som følge av ordreunntatelser (ordre om bevegelsesinnskrenkninger) er tidoblet. Det er påfallende at denne økningen har kommet i Hæren, og i praksis bare der. Totalt er det ved embetet registrert 129 refselsler ilagt for Covid-19 relaterte ordreunntatelser mv., og 109 av disse er ilagt i Hæren.

Covid-19 har medført en endring i grunnlaget for refselsesordrene. Dessuten ser vi en økning i antall refselsesordrer. Vi er tilbake på samme nivå som i 2016 og det er 88 flere refselsesordrer i år en gjennomsnittet i perioden 2016 – 2019. Det er verdt å merke seg at Covid-19 synes å ha styrket en trend som har vart i noen år. Ved de to største rekvirentene av vernepliktige, Hæren og Sjøforsvaret, er det en tydelig ulik utvikling i bruken av disiplinære virkemidler. Hæren har ligget stabilt på 250 – 300 refselsesordrer de siste 5 årene. I 2020 har det toppet seg med 326 refselsler. Sjøforsvaret har en klar nedadgående trend med en halvering av antall refselsesordrer hvert år de siste fire årene. I 2020 ble det kun ilagt 18 refselsesordrer i Sjøforsvaret.

Disiplinærmyndigheten er og skal være et ledelsesverktøy, og skal derfor kun brukes dersom andre virkemidler anses utilstrekkelige. Samtidig er det et folkerettslig krav til en militær organisasjon at den har et disiplinærsystem. Hensyn til likhet og forutberegnelighet taler for at det grovt sett er lik terskel for hvilke forhold som ilegges refselse i Forsvaret.

Generaladvokaten og krigsadvokatene har et godt samarbeid med militærpolitiet. Saker som oppstår i Forsvaret, men som håndteres direkte av politiet, er ikke synlige i denne rapporten. Det betyr at det samlede bildet for disse sakstypene kan være krevende å skape. Generaladvokaten understreker at enhver soldat eller ansatt i Forsvaret som mener seg utsatt for et straffbart forhold, står fritt til å anmelde saken til politiet, som i det sivile samfunn. Dette gjelder selv om overtredelsen ikke er for alvorlig til å refses etter disiplinærloven.

Oslo, 22. februar 2021

Sigrid Redse Johansen

2 Antall refselsler og antall straffesaker

2.1 Disiplinærsaker

2.1.1 Kontroll av refselsesordrer

Det er i år lagt ned et betydelig arbeid for å få oversikt over antall refselsesordrer de fem siste årene. Årsaken er at det er et vedvarende problem at tallene er ufullstendige på grunn av manglende rapportering fra Forsvaret. Disse utfordringene vil formentlig kunne avhjelpes ved en fremtidig digitalisering av sakshåndteringen. For å gi et så korrekt bilde som mulig er det i tabellen nedenfor vist både kontrollerte refselsesordrer per i dag og i årsrapporten for tidligere år. Differansen mellom «Kontrollert GA i årsrapport» og «Kontrollert GA per dags dato» kommer som følge av at enkelte avdelinger har innrapportert tallene for perioden 2016 – 2019 etter 1. september 2020. Differansen mellom «Kontrollert GA i årsrapport» og «Kontrollert KA i årsrapport» kommer som følge av at enkelte avdelinger her oversendt refselsene for kontroll til krigsadvokatenene, men ikke til generaladvokaten. Ideelt sett skulle det ikke være differanser her. Det hadde gitt uttrykk for at samtlige refselsler ilagt i perioden 2016 – 2020 var kontrollert av krigsadvokatene og generaladvokaten slik forskriften til disiplinærloven krever.

Refselsler	2016	2017	2018	2019	2020
Kontrollert KA i årsrapport	483	362	411	314	470
Kontrollert GA i årsrapport	426	337	381	265	453
Kontrollert GA per dags dato	459	359	381	267	453
Inn etter årsrapport	33	22	0	2	0
Avvik i årsrapport	57	25	30	49	17
Avvik i %	12 %	7 %	7 %	16 %	4 %

Nedenfor i denne rapporten vil historiske tall være antall refselsesordrer kontrollert av generaladvokaten. Tallene for 2016 og 2017 avviker fra tallene i tidligere årsrapporter. Det er kun ett avvik på to refselsesordrer i 2019 her sammenliknet med årsrapporten i 2019.

2.1.2 Refselseshyppighet

Generaladvokatens beregning av refselseshyppighet tar utgangspunkt i antallet soldater som har fullført ordinær førstegangstjeneste. Denne beregningsmåten gir en noe høyere refselsesprosent enn det reelle tallet, da den ikke tar høyde for at mannskapsstyrken reduseres gjennom frafall av forskjellige årsaker.

Oversikten nedenfor viser en forholdsvis stabil utvikling for refseshyppigheten i Forsvaret, til tross for en nedgang i refseshyppigheten i 2019. I gjennomsnitt refses 5 av 100 vernepliktige som avtjener førstegangstjeneste. Dette tallet tar ikke høyde for at enkelte refses flere ganger og dessuten inkluderer dette tallet refs av befal. Dette påvirker ikke statistikken i betydelig grad da det er et fåtall som refses flere ganger og det er kun 1 av 20 som refses som er befal.

Refselser	2016	2017	2018	2019	2020
Kontrollert	459	359	381	267	453
Antall soldater som har fullført verneplikt	6857	7387	7346	7413	7858
Per 100 soldatårsverk	6,69	4,86	5,19	3,60	5,76

Det er i all hovedsak vernepliktige i førstegangstjeneste som refses. Av tabellen nedenfor går det frem at andelen befal som refses er kraftig redusert siden i fjor, selv om antall refsede befal er stabilt. Dette skyldes at antallet ilagte refselsesordrer har steget markant siden i fjor.

Antallet befal som refses er så lite og så sprikende at det er vanskelig å trekke konklusjoner om trenden, men det synes å være en jevn nedadgående trend. Gjennomsnittet de siste fem årene er 18 refsede befal per år, og det betyr at antallet refsede befal i år ligger 22 % under gjennomsnittet.

Personell	2016	2017	2018	2019	2020
Vernepliktige i førstegangstjeneste	438	343	354	248	439
Befal	21	16	27	14	14
Andel befal	4,79 %	4,66 %	7,63 %	5,65 %	3,19 %

Av tabellen nedenfor ser vi at økningen i refseshyppigheten i år alene kan forklares med at det har vært en stor økning i antall refselser i Hæren. Disse kan relateres direkte til Covid-19. I perioden 2016 – 2019 ble det årlig ilagt 7 – 12 refselser på grunn av ordreunntatelser i Forsvaret. I 2020 ble det ilagt 129 refselsesordrer med denne begrunnelse. 109 av disse var som følge av ordreunntatelser i Hæren. I all hovedsak var dette brudd på ordrer om portforbud eller andre bevegelsesinnskrenkninger for å hindre spredning av Covid-19. Dette er også noe av forklaringen på reduksjonen i andel befal i

tabellen ovenfor. De strengeste Covid-19 restriksjonene ble pålagt de vernepliktige i førstegangstjeneste, og ikke militært eller sivilt tilsatte.

Forsvarsgren	2016	2017	2018	2019	2020
Hæren	275	193	227	186	326
Sjøforsvaret	52	73	41	20	18
Luftforsvaret	75	55	39	17	42
Heimevernet	25	12	23	6	3
Fellesavdelinger	32	26	51	38	64

Tabellen viser også at det er en stor prosentvis nedgang i antall refselsesordrer i både Sjøforsvaret og Heimevernet. Som vist ovenfor er det i all hovedsak de som avtjener førstegangstjeneste som refses. I Heimevernet er det få som avtjener sin førstegangstjeneste og dette kan forklare at andelen refsede i Heimevernet spriker så mye fra år til år. Likevel viser tabellen ovenfor at antall refselsler i Heimevernet er synkende. Trenden i Luftforsvaret er også synkende selv om 2020 er en oppgang fra 2019. Til tross for en dobling fra året før er antall refselsler i Luftforsvaret lavere enn gjennomsnittet i perioden 2016 – 2019. En mer overraskende reduksjon er antall refsede i Sjøforsvaret. De fire siste årene har antall refsede i Sjøforsvaret gått markant ned hvert år. Det er kun ilagt 18 refselsler i 2020 i Sjøforsvaret. På grunn av den fallende trenden i antall refselsler i Sjøforsvaret har generaladvokaten sett på den grenvise refselseshyppigheten.

Tabellen nedenfor viser antall årsverk som er inne til førstegangstjeneste. Tallene er hentet fra Forsvarssjefens årsrapport 2019, idet årsrapporten for 2020 ennå ikke er publisert. I tabellen ovenfor er refselseshyppigheten regnet ut fra antall vernepliktige som har avtjent førstegangstjeneste. Dette tallet er ikke kompatibelt med tallene nedenfor, men disse tallene gir en indikasjon på utviklingen de siste år.

Antall årsverk som er inne til førstegangstjeneste

Forsvarsgren	2016	2017	2018	2019	2020
Hæren	4399	4270	4394	4593	
Sjøforsvaret	1973	1818	1930	2116	
Luftforsvaret	1063	1025	1076	1185	
Heimevernet	100	100	83	82	
Fellesavdelinger	628	705	898	1077	

Refselseshyppigheten i Forsvaret per avdeling og år.

Forsvarsgren	2016	2017	2018	2019	2020
Hæren	6,25	4,52	5,17	4,05	
Sjøforsvaret	2,64	4,02	2,12	0,95	
Luftforsvaret	7,06	5,37	3,62	1,43	
Heimevernet	25,00	12,00	27,71	7,32	
Fellesavdelinger	5,10	3,69	5,68	3,53	

Av de to tabellene ovenfor ser vi at antallet vernepliktige i Sjøforsvaret har vært stabil. Dette betyr at refselseshyppigheten i Sjøforsvaret er sterkt synkende. I 2020 er den marginal. Tabellene viser også at refselseshyppigheten i Luftforsvaret er sterkt synkende selv om antallet og andelen gjør et byks i 2020. Antallet vernepliktige som var inne til førstegangstjeneste i 2020 økte sammenliknet med tidligere år. Dersom forholdet mellom de forskjellige avdelingene er stabilt i 2020 sammenliknet med tidligere år, betyr det at under 0,5 soldater av 100 refses i Sjøforsvaret mot 5 av 100 i Forsvaret. Generaladvokaten kan ikke se en klar årsak for hvorfor det er 10 ganger så sannsynlig at en soldat får refs i Hæren enn i Sjøforsvaret.

2.2 Straffesaker

Dommer	2016	2017	2018	2019	2020
Dommer	7	3	5	6	6

Antallet dommer i tabellen er det antall straffesaker som har endt med dom og der generaladvokatene eller krigsadvokatene, normalt en krigsadvokat, har aktorert saken eller fremmet den for tilståelsespådommelse. Sakene i tabellen omhandler brudd på militær straffelov og saker der minst en av tiltalepostene gjelder militær straffelov. Saker der krigsadvokatene for øvrig har støttet politiet i deres saker, fremgår ikke av denne saksoversikten, men i virksomhetsrapporten.

I 2020 har det vært tre tilståelsessaker. Dette var to militærnektersaker og en sak om vold mot offentlig tjenestemann. Det har vært to hovedforhandlinger, hvor den ene gjaldt militært bedrageri. Denne saken er anket til lagmannsretten og er ikke er rettskraftig. Den andre gjaldt simpelt fravær. Det har vært ilagt en påtaleunnløstelse i sak som gjaldt uforsiktig omgang med våpen.

3 Nærmere gjennomgang av refselsler ilagt i 2020

3.1 Forseelsenes art

Refselsler som er ilagt og vedtatt av refsede, skal sendes til Generaladvokatembetet for kontroll i to omganger: først kontrolleres refselsene av krigsadvokaten, som returnerer sin kontrolluttaelse til vedkommende avdeling. Deretter skal refselsene kontrolleres av generaladvokaten. Kontrollen som Generaladvokatembetet fører med refselsene, er en legalitetskontroll. Den skal sørge for at hver enkelt refselse oppfyller kravene i disiplinærloven og disiplinærreglementet (forskriften til loven). Denne rutinen ble endret fra og med i år.

I forbindelse med generaladvokatens kontroll av refselsene føres det statistikk fordelt på seks kategorier refsbare forhold. De seks kategoriene, som er ytterligere oppløst i til sammen 32 statistikkgrupper, omfatter brudd på eller overtredelse av bestemmelser relatert til

1. Fravær
2. Alkohol
3. Våpen og ammunisjon
4. Den militære underordning
5. Militære tjenesteplikter
6. Straffeloven og militær skikk og orden

Saker som omhandler mobbing og seksuell trakassering fremgår ofte av sistnevnte kategori.

Tabellene nedenfor angir antallet refselsler ilagt på den enkelte statistikkgruppe de siste fem år, og hvor stor andel av det totale antallet refselsler statistikkgruppen utgjorde det aktuelle året. Som eksempel, med utgangspunkt i den første tabellen, ble det i 2020 registrert 27 refselsler ilagt for ulovlig fravær på inntil 2 dager, som utgjorde 6 % av det totale antallet refselsler ilagt i 2020.

Tallene i statistikken er basert på generaladvokatens kontroll av refselsene. Ikke sjelden forekommer det at refsende sjef har ilagt refselse for flere forhold i en og samme refselse, i henhold til disiplinærloven § 8 og disiplinærreglementet punkt 33–39. Generaladvokaten vil i slike tilfeller bare føre det mest alvorlige forholdet i statistikken. Videre er det enkelte overtredelser som i sin art ligger nær opp til og i noen grad overlapper hverandre. Det vil bli nærmere omtalt nedenfor der det gjør seg gjeldende.

3.2 Fravær

Type overtredelse	2016	2017	2018	2019	2020
Ulovlig fravær 0–2 dager	27 6 %	23 6 %	19 5 %	4 1 %	27 6 %
Ulovlig fravær 2–7 dager	9 2 %	6 2 %	13 3 %	6 2 %	2 0 %
Ulovlig fravær over 7 dager	3 1 %	1 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Forsovvelser og forsinkelser	26 6 %	3 1 %	6 2 %	0 0 %	0 0 %
Totalt	65 14 %	33 9 %	38 10 %	10 4 %	29 6 %

Denne statistikkgruppen omfatter de mindre alvorlige fraværssakene. De mest alvorlige fraværssakene straffeforfølges som brudd på militær straffelov §§ 34 og 35.

Andelen fraværssaker er stabilt, med unntak av en nedgang i 2019. Trenden er nedadgående de siste fem årene, og da særlig lenger fravær over to dager.

3.3 Alkohol

Type overtredelse	2016	2017	2018	2019	2020
Beruselse på militært område	21 5 %	15 4 %	16 4 %	8 3 %	9 2 %
Beruselse i tjenesten	25 5 %	10 3 %	2 1 %	5 2 %	7 7 %
Beruselse på offentlig sted	6 1 %	9 3 %	10 3 %	4 1 %	4 1 %
Alkoholpåvirkning på militært område	44 10 %	10 3 %	31 8 %	26 10 %	77 17 %
Oppbevaring av alkohol	6 1 %	24 7 %	3 1 %	8 3 %	11 2 %
Totalt	102 22 %	68 19 %	62 16 %	51 19 %	108 24 %

Pliktmessig avhold i Forsvaret hjemlet i forsvarsloven § 62 er ikke straffbar, kun refsbar. Synlig beruselse i tjenesten, på militært område eller i uniform er straffbar etter militær straffelov § 72. En rekke rusovertridelser refses også med hjemmel i Rusmiddelbestemmelsen, som er Forsvarets interne regelverk. På denne statistikkgruppen føres altså de refselsene som er hjemlet i en bestemmelse som omhandler bruk, besittelse eller oppbevaring av alkohol direkte. Antallet disiplinærsaker der alkohol er en medvirkende årsak til at mistenkte begår andre lovbrudd, kan være høyere.

En betydelig del av refselsene i 2020 er, som for hvert år, ilagt for alkoholrelaterte overtredelser. I år er det en betydelig økning både i antall og andel sammenliknet med i fjor. Antallet som ble refset for å være beruset på militært område ble tredoblet fra 2019 til 2020.

3.4 Våpen og ammunisjon

Type overtredelse	2016	2017	2018	2019	2020
Vådeskudd	69 15 %	60 17 %	56 15 %	46 17 %	35 8 %
Ulovlig oppbevaring	28 6 %	7 2 %	6 2 %	0 0 %	0 0 %
Andre	11 2 %	4 1 %	2 1 %	2 1 %	0 0 %
Totalt	108 24 %	71 20 %	64 17 %	48 18 %	35 8 %

Statistikkgruppen for andre våpenrelaterte forseelser omfatter ulovlig bruk av våpen, for eksempel i form av uaktsomt brudd på våpenreglene, som ikke kvalifiserer til et mer alvorlig forhold.

Antall vådeskudd er markant redusert siden i fjor. Dette kan mest sannsynlig forklares med lavere aktivitet i Forsvaret. En rekke vådeskudd

skjer ved øvingsaktivitet, og redusert øvingsaktivitet i Forsvaret som følge av Covid-19 påvirker antagelig statistikken direkte.

3.5 Den militære underordning

Type overtredelse	2016	2017	2018	2019	2020
Ordrenekt	0 0 %	7 2 %	2 1 %	2 1 %	6 1 %
Ordreunnløstelse	12 3 %	7 2 %	11 3 %	12 4 %	129 28 %
Løgnaktighet	1 0 %	1 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Vold/trusler mot MP eller foresatte	0 0 %	1 0 %	2 1 %	1 0 %	0 0 %
Respektstridig opptreden	2 0 %	11 3 %	5 1 %	1 0 %	4 1 %
Totalt	15 3 %	27 8 %	20 5 %	16 6 %	139 31 %

Overtredelser mot den militære underordning gjelder brudd på ulike regler som skal beskytte respekten for den militære kommandomyndighet. Alvorlige overtredelser vil forfølges som straffesaker.

Denne gruppen refselsler har normalt vært en marginal gruppe. Gruppens gjennomsnittlige andel av ilagte refselsler har de siste fem årene vært 5 %. I fjor utgjorde denne gruppen en tredjedel av de ilagte refselsene. Økningen kan ene og alene forklares med en økning i ordreunnløstelser i Hæren som følge av brudd på ordre om bevegelsesinnskrenkninger for å redusere smitterisikoen av Covid-19.

3.6 Militære tjenesteplikter

Type overtredelse	2016	2017	2018	2019	2020
Tjenesteforsømmelse	31 7 %	35 10 %	44 12 %	24 9 %	23 5 %
Tjenesteunnløstelse	3 1 %	2 1 %	7 2 %	8 3 %	3 1 %
Forsømmelse som fyringsvakt	16 3 %	20 6 %	8 2 %	9 3 %	7 2 %
Vaktforsømmelse	26 6 %	23 6 %	18 5 %	6 2 %	13 3 %
Totalt	76 17 %	80 22 %	77 20 %	47 18 %	46 10 %

Tjenesteforsømmelse og tjenesteunnløstelse omhandler brudd på militære tjenesteplikter som ikke er spesifisert i andre statistikkgrupper. Ulovlig

innpassering til militært område, for eksempel over leirgjerdet, vil noteres som en tjenesteforsømmelse i statistikken. Tjenesteunnlattelse foreligger når tjenesten er mangelfullt utført.

Trenden i 2020 er tydelig negativ. For første gang utgjør denne gruppen 10 % av andelen refselsler i Forsvaret.

3.7 Straffeloven og militær skikk og orden

Type overtredelse	2016	2017	2018	2019	2020
Brudd på militær skikk og orden	24 5 %	28 8 %	31 8 %	26 10 %	23 5 %
Seksuell handling med samtykke	18 4 %	21 6 %	35 9 %	26 10 %	44 10 %
Mobbing og trakassering	2 0 %	0 0 %	3 1 %	8 3 %	1 0 %
Seksuell handling uten samtykke	3 1 %	3 1 %	9 2 %	4 1 %	5 1 %
Kroppskrenkelse	6 1 %	8 2 %	11 3 %	3 1 %	5 1 %
Trafikkrelaterte overtredelser	20 4 %	9 3 %	12 3 %	9 3 %	5 1 %
Skadeverk	2 0 %	5 1 %	6 2 %	12 4 %	6 1 %
Tyveri	10 2 %	3 1 %	1 0 %	6 2 %	4 1 %
Bedrageri	3 1 %	1 0 %	4 1 %	0 0 %	0 0 %
Underslag	0 0,0 %	0 0,0 %	3 0,8 %	0 0,0 %	2 0,4 %
Andre forhold	5 1 %	2 1 %	5 1 %	1 0 %	1 0 %
Totalt	93 20 %	80 22 %	120 31 %	95 36 %	96 21 %

Denne gruppen består av flere forskjellige overtredelser. De historisk sett største er kategoriene «Militær skikk og orden» og «Seksuell handling med samtykke». Dette er kategorier av handlinger som i utgangspunktet er lovlige handlinger, men som er refsbare på grunn av særegne militære forhold. De øvrige underkategoriene er straffebestemmelser i borgerlig straffelov, og de er det kun sporadisk bruk av i refselsesøyemed.

Generaladvokaten har hatt et ønske om å bruke spesifikke straffebestemmelser og tjenesteplikter fremfor å benytte den mer uspesifikke kategorien «Militær skikk og orden». Dette kan forklare hvorfor det har vært en reduksjon i antall og andel av refselsler som følge av brudd på militær skikk og orden.

Det har vært en økning i antall refselsesordrer som følge av frivillig seksuell handling. Dette kan ha en sammenheng med at det i 2020 har vært benyttet mer tid i leir på grunn av avlyste aktiviteter som følge av Covid-19, men generaladvokaten tror ikke dette nødvendigvis kan årsaksforklare tallet alene. Enkelte betraktninger fremgår også av avsnitt 6 nedenfor.

Gjennomgående har de øvrige underkategoriene en tydelig negativ tendens, selv om denne kategorien samlet sett har vært forholdsvis stabil de siste fem år.

4 Refselsesmidlene

Refselsesmiddel	2016	2017	2018	2019	2020
Arrest	16 3 %	9 3 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Bot med subsidiær arrest	387 84 %	291 81 %	345 91 %	240 90 %	410 91 %
Frihetsinnskrenkning	9 2 %	28 8 %	15 4 %	8 3 %	13 3 %
Irettesettelse	47 10 %	31 9 %	21 6 %	19 7 %	30 7 %
Totalt	426 6 %	337 5 %	381 5 %	265 4 %	453 100 %

Forsvarssjefen har suspendert bruken av arrest som refselsesmiddel i fredstid, med virkning fra 1. januar 2018. I praksis betyr det at bot er eneste refselsesmiddel. Frihetsinnskrenkning brukes sjelden, og det er generaladvokatens inntrykk at dette refselsesmiddelet stort sett brukes i fraværssaker og der en bot ikke har individualpreventiv virkning.

5 Klagesaker

Klager	2016	2017	2018	2019	2020
Antall til førsteinstans	17 4 %	13 4 %	22 6 %	9 3 %	10 2 %
Antall til klagenemnda	2 0 %	0 0 %	4 1 %	0 0 %	1 0 %

Den som ilegges refselse kan påklage refselsen. Først skal klagen rettes til den sjef som har ilagt refselsen. Dersom denne sjefen står ved refselsen, sendes saken til første klageinstans, som er refsende sjefs nærmeste sjef i stilling tillagt grad oberst/kommandør eller høyere. Første klageinstans har plikt til å innhente råd fra krigsadvokaten, og dersom krigsadvokaten allerede har uttalt seg i saken, skal klageinstansen innhente råd fra generaladvokaten. Skulle også første klageinstans opprettholde refselsen, kan refsede klage videre til Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret. Bli det heller ikke medhold i klagenemnda, kan refsede saksøke staten for de alminnelige domstolene.

Antallet klagesaker er stabilt lavt de siste fem årene. Antallet klagesaker i 2019 og 2020 er markant lavt, og andelen er synkende. Generaladvokaten antar at det lave antallet klager blant annet skyldes utstrakt bruk av krigsadvokatene som rådgivere til disiplinærmyndigheten i enkeltsaker.

6 Oppsummering

2020 er på mange måter et annerledesår. Fotavtrykket etter Covid-19 er påfallende med over 100 ordreunntatelsessaker direkte koblet til Covid-19. Enkelte andre endringer i år er likevel påfallende uten at de kan knyttes direkte til Covid-19, men de fleste endringene kan indirekte kobles til Covid-19. Antallet vådeskudd er mer enn halvert. I perioden 2016 – 2019 var det gjennomsnittlig 58 vådeskudd i året. I 2020 var det kun 35 vådeskudd. Årsaken kan være at det har vært mindre øvelser i Forsvaret og at det av den grunn er skutt færre skudd enn tidligere år. Dersom dette er tilfelle, er andelen vådeskudd stabil. Tallene kan følgelig indikere en bevegelse i riktig retning med en relativt sett lavere andel vådeskudd i Forsvaret. Generaladvokaten kan ikke trekke en konklusjon etter 2020, men ser frem til å sammenlikne årets tall med tallene fra et Covid-19-fritt år.

Antall alkoholovertredelser har også økt i 2020. Dette har ikke en direkte kobling til Covid-19. På den annen side har bevegelses- og permisjonsforbud medført at i hvert fall enkelte vernepliktige har vært uforholdsmessig mye i leir. Dette medfører antakelig atferden endres på enkelte områder. Av den grunn kan en se en kobling til Covid-19, men omfanget er uklart.

Antall refselsesordrer som følge av seksuell handling med samtykke har også økt. Det er en økning i antall saker i år og det er en klar trend de siste fem årene at andelen er stigende, fra 4 % i 2016 til 10 % i 2019 og 2020. Dette kan forklares på samme måte som økningen i alkoholovertredelsene, men dette er antagelig ikke hele forklaringen. Gjennomsnittet i perioden 2016 – 2019 var på 25 refselsener i året, men i 2020 ble det ilagt 44 refselsener som ble begrunnet med frivillig seksuell handling. Økningen kan antagelig til dels skyldes økt oppmerksomhet rettet mot seksualisert atferd, enten denne er frivillig eller ufrivillig. Men overtredelser knyttet til frivillige og ellers lovlige seksualiserte handlinger, bør også ses i sammenheng med uklarhet omkring hvilket interne regelverk som gjelder i de ulike delene av Forsvaret. En konsekvens av dette er at det kan være uklart for den enkelte vernepliktige hva som er tillatt, særlig tatt i betraktning at vernepliktige ikke har den oversikt over det forsvarsinterne regelverket som befalingsmenn har.

